

Plaatselijke aanduiding gemeentelijk monument

Hertogstraat 13-17

Aanwijzingsbesluit

n.t.b

ID-code

2755

Redengevende omschrijving van het gemeentelijk monument

INLEIDING

De Hertogstraat is een van de oudste straten van Nederland. De straat wordt reeds vermeld in 1382 en is in oorsprong een Romeinse legerweg. De straat is in de middeleeuwen ontstaan als zuidelijke uitvalsroute, direct vanuit de burchtheuvel "Valkhof". Dit deel van de Hertogstraat, tegenwoordig gelegen in het Stadscentrum, kwam in de loop van de 15de eeuw binnen de ommuring van de stad te liggen. Aan de oostelijke zijde van deze straat ontstond bebouwing, waarvan het onderzochte pand mogelijk deel uitmaakt.

Het pand is gelegen in de oostelijke gevelwand van de Hertogstraat, op een rechthoekig perceel, als vierde pand voorbij de aansluiting met Kelfkensbos. Het huidige, grotendeels uit de eerste helft van de 19de eeuw daterende pand heeft een oudere, mogelijk 16de-eeuwse voorganger gekend. Hiervan resteren delen van de kelder en mogelijk enkele delen van de bouwmuren. Met name in de kelder zijn nog delen van het oude metselwerk aangetroffen. Deze kelder heeft een driedelige opzet op de breedte van het bovenstaande pand. Daarbij lijkt de linker kelder tot een andere fase te behoren dan de andere twee kelders. Op de kadastrale kaart van 1832 is een opdeling te zien. Op deze kaart wordt een blok ter grootte van het huidige pand weergegeven, met daarin rechtsvoor een smal blok. Of het een ander pand of een binnenplaats betreft is uit de kaart niet af te leiden. Wel behoorden beide blokken tot één eigendom. Door de driedeling in de kelders en de tweedeling op de kaart van 1832 is het mogelijk dat het huidige pand is ontstaan uit drie zeer smalle panden. Voorafgaand aan de bouw van het huidige pand hebben, waarschijnlijk in de 18de eeuw, wijzigingen plaats gevonden. In de kelders is dit zichtbaar aan de toepassing van 18de-eeuwse steenformaten.

Het huidige casco lijkt in één keer te zijn ontstaan (XIXb). De beide huidige deuropeningen met Franse balkons, in de tweede bouwlaag van de voorgevel, waren oorspronkelijk vensteropeningen, die in 1899 aan de onderzijde zijn uitgebreid met toevoeging van een balkon. Dit is nog zichtbaar aan de verstoringen van het metselwerk rond deze onderste delen van de deuren en de wat vreemde verdeling van de inmiddels verdwenen luiken t.b.v. luiken of persiennes. In de jaren dertig van de 20ste eeuw heeft het pand een ingrijpende verbouwing ondergaan. Hierbij is een nieuwe onderpui aangebracht en is de gevellijst boven de voorgevel ontstaan. Intern heeft met name de eerste bouwlaag ingrijpende wijzigingen ondergaan. Het interieur is grotendeels uitgebroken ten behoeve van het gebruik als café. De onderpui is inmiddels in 2003 gewijzigd naar de huidige situatie.

TYPERING VAN HET MONUMENT

De voorgevel is opgebouwd als een twee bouwlagen hoge, vier traveeën brede lijstgevel. De gevel is boven de onderpui opgetrokken in rode baksteen.

De eerste bouwlaag bevat een moderne pui met aan weerszijden entrees en daartussen drie vensters. Deze gevelopeningen worden bekroond met een lijst met daarboven drie dichtgezette gevelopeningen. De pui is in een donkere kleur geschilderd met in grote witte letters de bedrijfsnaam.

Vervolgvel

1

Boven de pui telt de gevel vier traveeën. De beide buitenste traveeën hebben vensteropeningen die aan de onderzijde afsluiten met houten lekdorpels, welke met zink zijn omkleed. De beide middelste traveeën hebben balkondeuren met een gekoppeld frans balkon, die met hun onderzijde grenzen aan de onderpui. Alle vier de openingen sluiten aan de bovenzijde af met een anderhalfsteens strek. De openingen hebben kozijnen met een kraalprofiel. De beide vensteropeningen hebben 8-ruits schuiframen met een iets verbrede middenstijl en weldorpels. De wisseldorpels van de bovenlichten zijn als profiellijst uitgevoerd. De beide deuropeningen hebben 2-ruits bovenlichten die evenals de naastgelegen bovenlichten van de vensters een als profiellijst uitgevoerde onderdorpel hebben. Onder deze bovenlichten zitten moderne dubbele glasdeuren met een vlak borstweringspaneel met daarboven vier ruiten.

Vlak boven de strekken van de gevelopeningen volgt een uitkragende halfsteens rollaag, gevolgd door een gepleisterd fries met daarboven een sober geprofileerde gootlijst. Boven de gootlijst is het met grijsbruine betonpannen gedekte dakschild zichtbaar. Op dit dakschild staat een dakkapel met een platdak met geprofileerde daklijst. De dakkapel heeft met zink beklede zijwangen. In de dakkapel zit een 4-ruits schuifraam, waarvan het onderraam is vervangen door twee enkelruits draairamen.

Constructies en bouwmuren

Door de belendende panden en door de verschillende afwerkingen van het interieur kon geen informatie worden verkregen over de bouwmuren. Van de balklaag boven de eerste bouwlaag konden geen gegevens worden opgenomen. De balklaag boven de tweede bouwlaag bestaat uit een enkelvoudige grenen balklaag parallel aan de voorgevel. Het pand wordt afgedekt met een schilddak, ondersteund door vier gepende grenen dekbalkjukken (XIXb) met daar bovenop eveneens grenen A-spanten. Het voorschild wordt gedragen door twee halfspanten. Onder het achterschild staat één halfspant. Op de spanten zijn geen telmerken aangetroffen.

Kelders

Het pand heeft onder het voorste deel een reeks van drie parallelle tongewelven met de kruin haaks op de straat. Van deze drie kelders liggen de gewelven van de rechter twee op ongeveer dezelfde hoogte. De kruin van het linker gewelf ligt wat lager. Deze kelder is ook korter dan de overige twee kelders. De middelste kelder heeft aan de linkerzijde, achter de linker kelder, een aangebouwde ruimte onder een haaks op het gewelf van de middelste kelder liggend tongewelf. De gewelfkappen sluiten op elkaar aan. Van de *rechter kelder* is de rechterwand opgetrokken in baksteen van 25/27 x 12 x 5/5,5 cm; 10-lagen = 65 cm (XVI). Hier zijn veel incomplete stenen toegepast. De linkerwand en het gewelf van deze kelder zijn opgetrokken in baksteen van 22,5 x 10,5 x 4,5/5 cm; 10-lagen = 58,5 cm (XVIII). Aangezien het gewelf van de middelste kelder sterk overeenkomt met het gewelf van de rechter kelder wat betreft vorm en hoogte zijn waarschijnlijk zowel de beide gewelven als de muur tussen beide kelders in één fase ontstaan. In de voorwand van de rechter kelder zit direct naast de scheidingswand met de middelste kelder een kelderlicht, in gebruik als toegang voor bevoorrading. Iets rechts van het midden van de rechter kelder zit een smalle opening, waarin tussen twee muren een rechte houten trap de huidige toegang vormt tot de kelders. In de voorwand van de *middelste kelder* is een dichtgezette opening zichtbaar. Dit oude kelderlicht is dichtgezet met baksteen van 21 x 5 cm. In het voorste deel van het gewelf van deze kelder is een rechthoekige opening uitgebroken. Deze opening is later voorzien van een betonnen afdekking. Het vloerniveau van deze kelder ligt lager dan de vloer van de rechter kelder. Tegen de achterwand van de achter de linker kelder gebouwde dwarskelder staat een gemetseld wijnrek in baksteen met koppen van 10,5 x 4,5 cm (XVIII-XIXa). Het gewelf van deze dwarskelder heeft bakstenen van 22,5 x 4,5/5 cm (XVIII-XIXa). In de voorwand is een gat gebroken dat thans de toegang

Vervolgvel

2

vormt tot de linker kelder. Deze wand, die dus de achterwand van de linker kelder vormt, is opgetrokken in baksteen van 26 x 6 cm; 10-lagen = 67 cm (XVI ?). Het gewelf van de *linker kelder* is nu asymmetrisch doordat op ca. 50 cm. vanaf de linker zijwand een anderhalfsteens wandje is geplaatst. Deze wand is opgetrokken in baksteen van 21,5 x 5/5,5 cm. Het doel van deze wand is niet geheel duidelijk, aangezien de ruimte links van de scheidingswand zeer laag en nauwelijks toegankelijk is. De rechter wand van de linker kelder is in baksteen van 22 x 4,5 cm opgetrokken. De linker kelder was oorspronkelijk toegankelijk vanaf de voorzijde. Dit is nog zichtbaar aan de aftekening van de vroegere keldertrap op de zijwanden, direct achter de voorwand. Het voorste deel van het gewelf is hier uitgevoerd als een steekkap over de breedte van het rechter gedeelte van de kelder. Doordat het vloerniveau van deze kelder lager ligt dan de vloer van de achterliggende dwarskelder is één traprede aangebracht bij de doorgang. Hiervoor is een hergebruikt hardstenen onderdeel, mogelijk een raamdorpel, gebruikt. Opvallend is de aftekening van een segmentboogvormig gewelf vlak bij de achterwand. Dit zou het gewelf van een gesloopt wijnrek kunnen zijn, maar dan moet het vloerniveau aanzienlijk (ca. 1 meter) verhoogd zijn.

Interieurs

Op de eerste bouwlaag zijn geen historische interieur-elementen aanwezig. De tweede bouwlaag bevat nog enkele eenvoudige 19de-eeuwse bouwelementen.

WAARDERING

Het pand heeft bouwhistorische waarde vanwege de kelders die deels uit de zestiende eeuw dateren en vanwege de verwachting dat de oude bouwmuren deels nog aanwezig zijn. Ook de balklagen en kap, daterend uit de tweede kwart van de negentiende eeuw, hebben bouwhistorische waarde.

Het pand heeft architectuurhistorische waarde vanwege het bouwtype dat kenmerkend is voor de gevelvernieuwingen rond 1900. Voorbeelden hiervan zijn de hoofdvorm en de karakteristieke grote gevelopeningen in de tweede bouwlaag. Het pand heeft stedenbouwkundige waarde als kenmerkend onderdeel van de aaneengesloten gevelwand van de Hertogstraat en als een van de weinige vooroorlogse gebouwen die in dit deel van de stad bewaard zijn gebleven. Vanwege de verschillende fases die in dit pand te zien zijn is het een voorbeeld van de bouwontwikkeling aan de Hertogstraat.

Bronnen:

Bouwhistorische verkenning Hertogstraat 13-17, Monumenten Advies Bureau 2003

Bouwarchief Gemeente Nijmegen

Beeldbank Regionaal Archief Nijmegen

Kadastrale tenaamstelling		gegevens januari 2023
Kadastrale aanduiding	NMG00	
Gemeente:	Nijmegen	
Sectie:	C	
Nummer(s):	4054	
Beschrijver:	Drs. J.E. Scholtz-Vreeken, Gelders Genootschap	

Vervolgvel

3

foto's op vervolgblad

Vervolgveld

4

Luchtfoto met kadastrale gegevens, 2022

Archieffoto uit 1972, Regionaal Archief Nijmegen

Vervolvel

5

Foto huidige voorgevel, 2022

Foto's van de kelders, 2003

Vervolgvel

6

